

M E D E D E L I N G E N B L A D

V A N

H E E M K U N D E K R I N G

"P E E L L A N D"

JUNI 1972

Aan de Leden.

Tot onze grote spijt moeten wij U deze keer teleurstellen wat de geplande excursie Kempenroute en Hilvarenbeek.

Door allerlei omstandigheden is het niet mogelijk om voor de vakantie nog een degelijke rondleiding te krijgen, wat vooral voor de mooie kerk, met zijn oud meubilair toch wel dienstig zou zijn. Denken we nog maar eens aan de excursie naar Grave, hoe interessant die geweest is. Om van een goede rondleiding verzekerd te zijn moeten wij helaas hiermee wachten tot september.

Wel wilden we op 4 juli a.s. 's avonds om 8 uur naar "onze" Helmondse tentoonstelling gaan, "na 6 eeuwen ambachtsgilden en moderne industrie". De Heer Verschuere heeft zich evenals bij de tentoonstelling "Kerkelijke kunst en Gildezilver" weer bereid verklaard om onze kring daar te ontvangen.

De geïnteresseerden van de kring verwachten wij a.s. dinsdag om 8 uur op het kasteelplein. Na de bezichtiging van de tentoonstelling stelden wij ons voor om in restaurant "de Brug" nog wat over de tentoonstelling na te kaarten.

Ons rest nog om U allen een prettige vakantie toe te wensen met heel veel zonneschijn.

Namens het bestuur: Br. B. v.d. Ven
secr.

Tjeu Vissers.

Zoals U enige tijd geleden gelezen heeft is onze goede Heemkundevriend M. Vissers onlangs overleden. Wij hebben hem op een mooie zonnige middag in de kerk van Onze Lieve Vrouwe ten Hemelopneming in Helmond begraven en de schone toespraak van de pastor over hem aangehoord, die hem als mens van onze gemeenschap herdacht heeft. In de plaatselijke pers heeft reeds een uitgebreide publikatie gestaan van zijn goede persvriend Fr. v. Grinsven (van Traverse) die hem als journalist herdacht heeft. Wij willen graag nog eens denken aan Tjeu Vissers als onze heemkunde-vriend. Voor de oorlog bestond de Heemkunde-kring PEELLAND reeds, opgericht door de Hr. J. Heeren, en in de oorlog is de kring ondergedoken daarna is hij weer verreezen en zwaar gesteund door Vissers. Wanneer wij denken aan zijn geweldige goodwill die hij ons bezorgd heeft via zijn publikaties in de plaatselijke pers, dan zou hij daarvoor reeds een erelidmaatschap van ons verdiend hebben. Evenzo is het geval als wij ons herinneren de enorme relaties, die Tjeu had bij de autoriteiten en andere belangrijke cultuurminnaars in het Brabants gewest, speciaal in de streek rond Helmond en verder Peelland. Overal kende men Tjeu, en vooral voor ons belangrijk: Tjeu kende overal iedereen, hetzij burgemeester, hetzij pastoor, hetzij bedrijfs-mensen, hetzij heemkundevrienden, de naam en het gezicht van Tjeu was voor ons steeds weer een introductiebron, hetgeen het aanknopen van relaties voor onze kring zeer vergemakkelijkte. Wij blijven hem daarvoor steeds dankbaar. In lokaal opzicht had Tjeu Vissers o.a. ook grote betekenis voor de gemenschap van het Carolus Borromeus College.

Wij herinneren ons nog goed het 10de lustrum van enkele jaren geleden, waarbij Tjeu de oudere generatie leerlingenvertegenwoordigde en ondergetekende de iets jongere. Na aangename en doeltreffende voorvergaderingen is dit feest tenslotte geculmineerd in een daverende reunie in zaal van Vilsteren, alwaar iedereen weer vele bekende trof uit vroegere studiejaren. Maar Tjeu kende praktisch nog allen, en hij was dan ook de man die van iedereen weer een mooie herinnering wist op te dissen. Tjeu Vissers was een stuk van Helmond, alwaar hij vele jaren gewoond heeft, dat hij in deze tijd mee heeft helpen vormen van een kleine stad tot een middelgrote industriestad, zij het indier voege, dat deze vorming een cultureel en amicaal karakter had. Daarom missen wij in hem een echte helmondse vriend, die én de stad en daardoor de Heemkundekring een zeer warm hart toedroeg. Moge zijn goede Vriend hem op dezelfde wijze tegemoet treden zoals hij ons, zijn helmondse vrienden steeds bejegend heeft.

Drs. P. E. P. Hornikx.

Dr. H.H. Knippenberg.

Konden wij U in oktober 1971 een levensschets voorleggen van Max van Poll, thans hebben wij Dr. W. Beuken bereid gevonden om voor ons mededelingenblad een korte schets te schrijven over leven en werken van Dr. H.H. Knippenberg, bij leven inderdaad een belangwekkende figuur voor onze stad. Dr. Knippenberg besteedde een heel leven aan onderwijs en wetenschap. Zijn publikaties op het gebied van de folklore zijn in het bijzonder voor onze kring interessant. Hieronder volgt de tekst van de hand van Dr. Beuken die wij zeer erkentelijk zijn voor deze waardevolle bijdrage voor ons blaadje.

W. Koolen.

De redactie van het Mededelingenblad van Heenkundekring Peelland vraagt mij een korte levensschets van Dr. H.H. Knippenberg, de man met wie ik gedurende 23 jaren mocht samenwerken aan dezelfde school. Ik voldoe gaarne aan dit verzoek en meen in dit verband niet beter te kunnen doen dan te putten uit het Levensbericht dat ik over Knippenberg mocht samenstellen voor het Jaarboek van de Maatschappij der Ned. Letterkunde te Leiden 1964-65. Herman Hubert Knippenberg werd in 1879 in Maastricht geboren. Hij studeerde letteren aan de Gem. Universiteit van Amsterdam, waar hij in 1913 promoveerde bij Te Winkel op het proefschrift Reyer Anslo, zijn leven en letterkundig werk. Inmiddels had hij al een leraarsfunctie vervuld te Hilversum, Amsterdam en Venlo, tot hij in 1916 met Moller de r-k H.B.S. en Handelsschool te Waalwijk stichtte, en in 1918 hetzelfde te Helmond deed. Plaats en tijd zijner geboorte zijn van wezenlijk belang voor zijn vorming geweest.

Omstreeks 1889 was het gewest Limburg nog maar betrekkelijk geïntegreerd in de Ned. staatsgemeenschap, zodat Gerard Brom nog in 1930 kon schrijven: "In de Vlaamse Academie is eens opgemerkt, dat geen enkele stad in de 19de eeuw zoveel hoogleraars aan België had geleverd als Maastricht". Kan men Knippenberg dus een exponent van de culturele emancipatie van Limburg, niet minder was hij van de culturele bewustwording van de katholieken. In dit licht moet men zijn medewerking zien aan het maandblad Van Onzen Tijd, het tijdschrift van de katholieken die in de ban waren gekomen van de Beweging van Tachtig. Het bevat tal van bijdragen van zijn hand, die niet alleen betrekking hadden op de 17de eeuw - het tijdperk dat zijn voorliefde had - maar evenzeer op de 18de en 19de eeuw en op wat toen de moderne tijd mocht heten.

Zijn creatief literair werk bij nationale gebeurtenissen ontleent zijn betekenis aan de actualiteit die het voor die tijd bezat. Toch was Knippenberg niet allereerst literator, want zijn liefde voor het gewest en voor het heem bracht hem steeds meer tot de folklore en deze liefde heeft in later tijd zijn publicistische arbeid voor een belangrijk deel bepaald.

Knippenberg was een meester in het populariseren van de kennis die zijn lectuur hem had opgeleverd.

En die kennis was op het terrein der folklore bijna onbepaald. Volksgebruiken en volksgeleef, allerlei vormen van volksspelen, heiligenverering, streeknamen en plaatsnamen, familienamen, spreekwoorden en zegswijzen, volksfeesten vooral in Limburg en Brabant, hij wist er vrijwel alles van of

hij had er altijd wel iets over, zodat men nooit vergeefs bij hem aanklopte om inlichtingen. Ter verpozing als het ware schreef hij een boekje waarin hij zijn levensopvatting gaf: Zon over het leven, Literair- culturele verkenning (1948) en Memoriaal. Herinneringsbeelden (1949). Men leert hem hieruit kennen als een in de grond gelukkig mens, optimistisch door zijn levensinzicht, ondanks de tegenslagen waarmede hij in zijn gezin te kampen kreeg. Dit benijdenswaardige optimisme deed hem als schoolleider te Helmond de faam verwerven van een goede vader voor docenten en leerlingen, leider van zo'n kleine gezellige school als de vooroorlogse tijd die op vele plaatsen in ons land nog kende. Mede door dit onderwijs voltrok zich in Oost-Brabant een culturele emancipatie. Volledigheidshalve wordt hier nog vermeld zijn werk voor de r-k. Openbare Leeszaal te Helmond, waar hij meer dan 25 jaren de taak van voorzitter vervulde. Een streng wetenschappelijk vorser is Knippenberg niet geweest. Daarvoor vroegen te veel, in zijn oog interessante, zaken de aandacht, zodat hij zijn werkzaamheid over vele terreinen verdeelde. Misschien ook moet men in deze veelzijdigheid, die het probleem vermeerde, een uitgang zien van de emancipatorische ijver die hem bezielde. Deze ijver vloeiende voort uit een geloofdovertuiging die van een zeldzame diepte was. Daardoor gedreven werkte hij rusteloos tot zijn laatste dag. Het gewest waarin hij het vruchtbaarste deel van zijn leven sleet en welks toekomst hij

mede bepaald heeft, eert hem als een belangrijke figuur par droit de conquête.

W.H. Beuken.

Antwoord aan de Heer Ad. Koolen.

Van het artikeltje in het aprilnummer van ons mededelingenblad van de hand van de Heer Ad. Koolen hebben wij vanzelfsprekend met belangstelling kennis genomen. De Heer Koolen heeft nl. voor een stuk gelijk al moet hij niet vergeten dat wij geen STUDIEclub zijn die op een of andere wijze zich de heemkennis aantrekken, zonder daarbij de pretentie te hebben ook heem-kundig te zijn. Wat de gerichtheid betreft op het eigen heem kan hij er zich van verzekerd houden, dat wij bij het samenstellen van het nieuwe winterprogramma hiermee wel rekening willen houden, maar ook hier geldt: de mogelijkheden zijn beperkt. Of het bundelen van individuele kennis op het gebied van "ons heem" een taak van het bestuur is, is voor mij persoonlijk nog een open vraag. De vrijheid om onderling van gedachten te wisselen, ervaringen uit te wisselen, kontakten te leggen enz. is impliciet gegeven in het feit dat wij regelmatig in vergaderingen en met excursies bijeen komen. Om van deze mogelijkheden gebruik te maken zal dus veel afhangen van het vergaderingbezoek en de deelname aan excursies. Tenslotte kan een en ander nog wel eens op een van onze samenkomsten ter discussie gesteld worden.

W. Koolen.

In het maart nummer van ons mededelingenblad stond onder: "Wist U dat", een artikel over de opening van de Zuid-Willemsvaart in de jaren 1822-1826, maar wist U ook dat Philips II, als hertog van Brabant, op gunstig advies van de Raad van Brabant, dd. 27 nov. 1573 aan Helmond recht toekende, om de Aa tussen deze stad en 's-Hertogenbosch bevaarbaar te maken.

dat hier niet aanstonds gebruik van werd gemaakt omdat in deze streek de oorlog in volle hevigheid woedde tussen Staatse en Spaanse troepen. Jarenlang stroopte deze troepen beurtelings deze streken af.

dat in het begin van de 17de eeuw het plan weer gestalte kreeg.

dat de grote promotor van dit werk was, de kwartierschout van Peelland Jhr. Marcus v. Gerwen, die tussen 1596-1600 schout was van Helmond.

dat hij in 1623 van Helmond en 's-Hertogenbosch opdracht kreeg voor deze bevaarbaarmaking van de Aa.

dat men in Rixtel een sluis in de Aa had gebouwd en een valbrug.

dat men de eerste vaart maakte met een pleyt 1) met klot 2), geladen op 21 dec. 1627n bij de Binderse poort in Helmond.

dat de Heer v. Rixtel van iedere pleyt die de sluis of verlaat wilde passeren 12 stuivers mocht vorderen.

dat van een eerste reparatie van de sluis bij Rixtel melding werd gemaakt in aug. 1650. Toen was de toestand al zo onhoudbaar dat de reparatie gebiedend, zo niet onmogelijk was geworden.

dat in 1664 Helmond besloot de allernoodzakelijkste herstellingen te verrichten aan de hoofdsluis. De kosten door Helmond en 's-Hertogenbosch gedeeltelijk zouden worden betaald.

dat men meer dan een eeuw niets meer over het varen op de Aa hoorde, maar dat men in de Raad op 2 okt. 1797 de zaak weer aan het rollen bracht.

dat koning Lodewijk Napoleon bij zijn bezoek aan Helmond op 16 juni 1809 belangstelling toonde voor het bevaarbaar maken van de Aa en het verbeteren van de sluizen die nodig waren voor dit doel.

dat dit niet doorging wegens de afstand van koning Lodewijk en de inlijving van ons land bij Frankrijk, maar goed 10 jaar later de lang begeerde waterweg toch kwam met het graven van de Zuid-Willemsvaart per 11 nov. 1822.

- I) Pleyt is een soort van platboomd vaartuig
- 2) Klot is turf.

Naar Jac. J.M. Heeren in: Geschiedenis van de rivier de Aa.

door Frans Martens, Deurne.

Wanneer + 100 jaren geleden een man zijn vrouw bij herhaling mishandelde dan gebeurde het volgende volgens gegevens uit: Noord-Brabantse almanak 1892.

Voor de ploeg spannen.

Wanneer een man zijne vrouw bij herhaling ergerlijk mishandelt en haar het leven ondragelijk maakt, dan wordt zoo'n vrouwenbeul wel eens eene gevoelige les toegediend. De bureu komen overeen den man op eenen tegen-avond te overvallen en hem goedschiks-kwaadschiks mede te nemen naar eenen nabijzijnden ekker, waar inmiddels een ploeg in gereedheid wordt gehouden. Tegenstreven op verzet zou weinig baten daar stok- en zweep slagen of stompen den man wel mak maken, die er dan ook geen andere uitkomst in ziet, dan een ogenblik de plaats in te nemen van Bruin, Blès, Mie of Vos, Deze vreemdsoortige strafoefening is vroeger meermalen toegepast; tegenwoordig waakt de politie terecht tegen zulke middeleeuwse executiën.

Opgezocht door Frans Martens

Deurne.

Met dit blaadje nemen wij tot september
1972 afscheid van U.

Wij wensen U een prettige vakantieperiode toe.
Wij kunnen U wel zeggen dat de nieuwe leden
van het bestuur een druk en zorgvol jaar
achter de rug hebben.

Zij hebben echter een stuk ervaring opgedaan
waarvan zij een goed gebruik hopen te maken,
daarbij gesteund door de jarenlange ervaring
van de "oudejaars"-bestuursleden de Heren
Hornikx en Niessen, die beiden beschikken
over een jarenlange "know-how" waarvan
wij een dankbaar gebruik hebben gemaakt.

Voorzitter, secretaris
en penningmeester.